

ר' יהודה ליב אלטר האדמו"ר מגור השני שפת אמת

היחס בין העולם לבוראו:

שפת אמת לראש השנה – תרל"ב

במדרש לעולם ה' דברך נצב בשמים. כמו שנאמר בשם הבעש"ט כי מאמר: 'יהי רקיע' מחיה כל רגע הרקיע וכן כל מאמרי השי"ת חיים וקיימים. ונמצא שורש כל דבר וקיומו הוא המקור והנקודה שנמשכת מן מאמר השי"ת.

מהי משמעות הבריאה לפי ביאור זה? מהי ההשלכה המדעית והדתית לתפיסה זו? ראו למשל את ההשלכה בפסיכולוגיה דתית המצינת בתורה הבאה:

שפת אמת לפרשת לך לך – שנת תרל"ב

ובמדרש ראה בירה דולקת כו' שמעתי מאא"ז מו"ר ז"ל [= אדוני אבי זקני, מורי ורבי, זכרונו לברכה] דולקת כמו דלקת אחרי. שראה שכל העולם נמשך אחר נקודה אחת כו' וכן איתא בזוהר הקדוש והוא כנ"ל שכל דבר. קיומו. הביטול והדיבוק למה שלמעלה עד שהכל בא אל הנקודה האמיתית מהשי"ת שמחיה כל. ונקודה זו רצה אברהם אבינו עליו השלום לראותה איך נותנת חיים לכל הנבראים שלא להיות נפרדים אף שהם בעולם הזה.

מה המשמעות בחידוש הפירוש הלשוני של המדרש? מה זה אומר על העולם? על החוקים שבו? על הסדר שלו? למה העולם לא יכול להבראות וזהו? הצעה לתשובה יש במקור הבא:

שפת אמת לפרשת לך לך – שנת תרס"ד

שהאדם נקרא 'מהלך', שצריך תמיד לילך ממדריגה למדריגה... לכן צריך בכל עת לחפש דרך ועצה חדשה. ולכן הקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית שלא להיות גובר הטבע וזה הבירה שדולקת עולם הזה הטבעי כל מה שנכנס בה אעפ"י שכל הטבע ע"י נקודה חיות מלמעלה אבל הוא נטבע בטבע והטבע מכלת הכל כענין שכתוב ולא נודע כי באו אל קרבנה. ולכן הקב"ה בטובו מחדש בכל יום מעשה בראשית. והאדם צריך לחפש למצוא זאת ההתחדשות...

מדוע חידוש העולם הוא חסד? מהו עיקרון העל שאמור להנחות את האדם הדתי לפי תפיסה זו? לתפיסה זו מוליכה לרעיון המרכזי של השפת אמת – המופיע מאות פעמים בדרשותיו. דוגמא [לא ממוקדת אך ממשיכה את הרצף הרעיוני] יש במקור הבא:

שפת אמת לפרשת בראשית ליקוטים

הכלל כי חכמים הגידו שבריאת העולם הי' בתורה.. דהיינו שכל הבריאה לא יצא משורת דין ודרך התורה ואין בעולם דבר שיתנגד [אל] דרך התורה ולכך התחיל התורה במעשה בראשית לומר שבריאת העולם

Comment [עק1]: בראשית רבה לט:

אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג הציץ עליו בעל הבירה אמר לו אני הוא בעל הבירה כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג הציץ עליו הקב"ה ואמר לו אני הוא בעל העולם...

הזה אינו חס ושלום דבר נפרד מהתורה ולא ידמה האדם שעל פי התורה אין מקום לבריאת עניני עולם הזה שאינו כן אדרבה יש בתוך דברי עולם הזה ענינים גנוזים שיוכל למצוא הארת התורה בתוכם, וזהו על ידי המצות שהם בבחינת מעשה גשמיות כנודע. אלא שהתורה מכוסה שאין כל אדם יכול להגיע באור התורה ויש עליה מכסה שצריכין להסיר הכיסוי... וכן בלב אדם שנאטם ונכסה וצריך להסיר הקליפה... זהו פירוש מכוסה מצד הסתרות החיצונית והקליפה. ומוצנע פ'י שבעצם ענין התורה גבוה שאין להשיגה בשלימות, כמו שכתוב לא ידע אנוש ערכה כו', ועם כל זה שניהם אחד כי הכל תלוי בעבודת האדם וכפי מה שמסיר דברים חיצוניים כן כמו שמברר בעומק לבבו האמת כן זוכה שיתגלה לו עמקי תורה שיש עומק טוב ועומק רע ומה שיורד יותר בעמקי רע לדחותם כן נפתחים לו עומק טוב כו', ומזה נתבאר שהעולם הזה שייך אל התורה, וקדושת התורה נעלמת ונכסה בעולם, וזהו שאמר אא"ז צלה"ה שנקרא עולם על שם העלם... כן העולם לבוש ומכסה להתורה... כן העולם נברא בעשרה מאמרות נגד כלל התורה שהיא עשרת הדברות...

מהי עבודתו הדתית של האדם? הצביעו על ההקבלה בין התיאולוגיה-פילוסופיה לבין הפסיכולוגיה.

הדרשה הבאה מתמודדת עם אחד מן הפרדוקסים הידועים בפילוסופיה של הדת ובקבלה. זהו אותו ועמדו על הדרך המיוחדת בה השפת אמת משתחרר ממנו? שימו לב לדיוק המעניין עליו עומד השפת אמת בלשון המדרש [מה היה ראוי שיהיה במציאות מלכתחילה?].

שפת אמת ספר במדבר - פרשת בהעלותך - שנת [תרל"ו]

אל מול פני המנורה יאירו כו' ויעש כן [כו]. להבין [מה] הפירוש מול פני המנורה. גם השבח מאהרן שלא שינה. גם קשה שבעת הנרות הלא רק ששה נרות יאירו אל מול האמצעי. ויראה לפרש עפ"י המדרש המשל שאמר המלך לאוהבו הכן לי סעודה כו' ובא המלך עם כל כבודו והטמין אוהב אשר הכין ושאל המלך היכן ואמר שנתבייש כו' וצוה המלך להטמין הכל ולהשתמש רק בהכנת אוהב [כו]. והנראה מזה המשל כי באמת ה' הדרך הנכונה שיכין אוהב אשר לו אף שרואה כלים של המלך אעפ"כ יעשה הוא את שלו. רק בעבור שנתבייש אוהב צוה המלך להטמין כל כבודו. אבל באמת למה יגרע מכבוד המלך. וזה י"ל מאמר הכתוב מול פני המנורה פ'י מנורה העליונה יאירו שבעת הנרות שלא יצטרך הקב"ה להסתיר אור העליון. כי באמת כל מה שנסתר בעוה"ז כבודו ית' וקדושתו הוא לצורך עבודת האדם כי אם ה' נתגלה היו מתבטלין כל העבודות מבו"ד. אך הצדיק בעבודת השי"ת יכול לעשות את שלו אף שרואה כבודו ית'. ולכן מי שמוכן לזה מראין לו כל מה שבעולמות העליונים כי כל ההסתר בעבור חסרון העבודה כנ"ל. וזה מאמר הכתוב אל מול פני המנורה יאירו שאף שיראה כל ההארות העליונות לא יתבייש ויעשה את שלו. ויעש כן אהרן אל מול כו' שלא שינה. פ'י שלא נעשה שינוי והסתר ע"י כנ"ל. והוא שבה גדול שהוא כמו שיהי' לעתיד שכל חז"ל ע"פ והתהלכתי בתוכם שלא תהי' מזדעזעין כו'. פ'י שלא יצטרך האדם להתרחק ע"י היראה וכמו מלאכי השרת שנא' מהלכים בין העומדים האלה שיכולין לעמוד לשרת בפני הקב"ה אף שהקב"ה גבוה ומתרומם על מה"ש כמו על התחתונים. כי לפי רוממות הבורא אין ניכר ההפרש בין מה"ש לתחתונים. רק שזה שלימות המלאך שיכול לעשות מה שנצטווה אף שרואה ומשיג התרוממות הבורא. והבן. גם שבעה נרות המנורה הם ז' ימי השבוע. והשבת נר אמצעי. שלשה ימים קמי שבתא ובתרא שבתא מתבטלין למול האמצעי ואז יאירו שבעת הנרות. אף שקאי רק על ששה רק הכתוב מחברם שבהיותם מתבטלין להאמצעי נעשה ההארה מכל הז' כאחד:

Comment [עק2]: ההתייחסות היא לפסוקים הראשונים של פרשת בהעלתך:

וַיִּדְבֹר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל אַהֲרֹן וְאֶמְרָתָה אֵלָיו בְּהֵעֲלִיתָ אֶת הַנְּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנֹרָה יְאִירוּ שְׁעַת הַנְּרֹת:
וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנֹרָה כְּעֹלָה נְרִמְיָהּ פְּאֶשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה:
מִשָּׁה:

Comment [עק3]: הכוונה למדרש רבה פרשה טו. המדרש תוהה על הצורך במנורה במשכן שכן ריבון העולמים לא חסר אור:

(ה) ד"א בהעלותך זש"ה (תהלים קלט) גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשיכה כאורה ולנו אומר בהעלותך למה"ד למלך שהיה לו אוהב אמר לו המלך תדע שאצלך אני סועד אלא לך ותקן לי הלך אוהבו והתקין מטה של הדיוט מנורה של הדיוט ושלחן של הדיוט כיון שבא המלך באו עמו שמשין סיבבו מיכן ומיכן מנורות של זה לפניו כיון שראה אוהבו את כל הכבוד התבייש והטמין את כל מה שהתקין לו שהיה הכל הדיוטות א"ל המלך לא אמרתי לך שאצלך אני סועד למה לא התקנת לי כלום אמר לו אוהבו ראיתי את כל הכבוד הזה שבא עמך ונתביישתי והטמנתי כל מה שהתקנתי לך שהיו כלי הדיוטות אמר לו המלך חייך שאני פוסל את כל כלי שהבאתי ובשביל אהבתך איני משתמש אלא בשלך וכן הקב"ה כולו אורה שנא' (דניאל ב) ונהורא עמיה שרא והוא אמר לישראל התקינו לי מנורה ונרות מה כתיב שם (שמות כה) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם (שם) ועשית מנורת זהב טהור כיון שעשו באת שכינה מה כתיב שם (שם כט) ולא יכול משה לבא אל אהל מועד מיד קרא למשה ובבא משה אל אהל מועד לדבר אתו וישמע את הקול מדבר מה דבר אליו בהעלותך את הנרות:

דוגמא מתחום אחר היא ההידור החסידי שמציב דרישות גבוהות לתיקון הנפש ואף גם ליחסי רעים:

יום הכיפורים תרנ"א

איתא במשנה עבירות שבין ארם לחבירו אין יוהכ"פ מכפר עד שירצה את חבירו כו'. דהנה ביוכ"פ נעשין בנ"י אחדות אחד כדאיתא ולו אחד בהם זה יוהכ"פ. וכמו שיום זה מאחד כל הימים כן מתאחדין בו כל הנפשות. כי באמת הנפשות קרובין. רק ע"י החטאים בא הריחוק ופירוד. כמ"ש עונותיכם היו מבדילין ביניכם לבין אלקיכם. ויש עבירות שגורמין פירוד בין אדם למקום ויש שגורמין פירוד בין אדם לחבירו. ויתכן לפרש מבדילין ביניכם ממש. וגם בין אלקיכם כנ"ל. וצריכין לתקן ב' מיני פירוד אלו. וז"ש עבירות שבין אדם לחבירו אינו דוקא גזילה וכדומה. רק עבירות שגרמו פירוד בין אדם לחבירו כמו לא תשנא כו' אחיך כו' וכדומה. ועד שירצה את חבירו פ"י שיחזור להיות רוצה ואוהב את חבירו כמ"ש חז"ל ואהבת לרעך כמוך זהו כלל גדול בתורה. וביוהכ"פ שמתכפרין העבירות נעשין בנ"י אחד. ולכן זכו ללוחות אחרונות ביוה"כ שמקודם ע"י החטא כ' כי פרוע הוא ונתפרד האחדות. ואח"כ כשירד משה מן ההר כ' ויקהל משה כו' שנחזרו להאחדות והתורה תלוי בזה האחדות כמ"ש מורשה קהלת יעקב. וז"ש כלל גדול בתורה:

ואם בעניינים של בין אדם לחברו אנו עסוקים הרי שיש להוסיף את עיקרון הרעות ודבקות החברים בסגנונו ועל פי ערכיו של השפת אמת:

פורים תרל"א

ומצות משלוח מנות נראה לבוא לאהבת ישראל. שכ' איש יהודי ובמד' יחידי כו'. דאיתא ואהבת לרעך כמוך כלל גדול בתורה. הפ"י כשאדם דבוק בנקודה חיות הפנימיות ושם כל בני ישראל אחד. ממילא אוהב לרעהו ג"כ. וזה עצמו מ"ש רש"י רעך הקב"ה ע"ש שהכל אחד כנ"ל. ומרדכי הי' כלל כל ישראל. כי ע"י אהבה שנעשה אחד. יכול לגרום זכותו על כל ישראל. ויהודי נק' יחידי כנ"ל. שדבוק בנקודה חיות ששם מקום האחדות. וכן כתיב ועמוד ע"נ לשון יחיד. כמ"ש רש"י על ע' נפש שעובדין לה' אחד ע"ש. [וכ"כ אא"ז מוז"ל ע"פ ויחן נגד ההר שהאחדות הכנה לקבלת התורה. וכמו כן אז הי' קבלת התורה]:

לסכום ולבחינת יכולת הקריאה קטע מתוך פירושו לפרשת השבוע:

יתרו תשל"ז

זכור את יום השבת לקדשו ש"י [=ששת ימים] תעבוד וע"כ [=ועשית כל] מלאכתך. רש"י פ"י שיהי' כאלו כ"מ [=כל מלאכתו] עשוי'. ובאוה"ח [ובאור החיים – לר' חיים בן עטר] פ"י שהוא ברכה שבששת ימים תוכל לעשות כל מלאכתך ולא תצטרך לעבודת יום השבת ע"ש. והאמת כי זאת הברכה היא עי"ז שנעשה בעיני האדם כאילו כל מלאכתו עשוי'. ואינו מהרהר אחר מלאכה בעבור רצון המקום ב"ה. על ידי זה נעשה מלאכתו באמת באין מחסור. וזהו בהקדמת זכור את יום השבת לקדשו. והנה הזכירה הוא בחול. כי בשבת הוא עצם היום. רק בימי המעשה צריכין לזכור יום השבת. ועי"ז ניתוסף ברכה בהמעשים. פ"י שגם בימי המעשה שצריך לעסוק במעשים ומלאכות גשמיות. מ"מ צריך שיהי' השתוקקת האדם להשבת. שיהי' עליו לעול ולמשא מה שצריך לעסוק בזה. ומכ"ש להיות מוכן לבטל מעשהו. שיהי' כאילו מלאכתו עשוי'. אם הי' רצון המקום שישבות ממלאכה מבטל עצמו מלהרהר אחר מלאכה. ובזכור זאת יש ברכת השבת במעשיו. וזה ענין כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. ושמירה הוא השתוקקות להשבת כמו שמר את הדבר:

בבסיס - המקורות

החידוש הפרשני

היסוד החסידי